

ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ

Круглий стіл «Українська Центральна Рада: шлях від автономії до незалежності України»

25 січня 2018 року в НДІУ МОН України при підтримці Київської міської державної адміністрації відбувся круглий стіл «Українська Центральна Рада: шлях від автономії до незалежності України». Його було присвячено 100-річчю Української революції та національного державотворення.

Захід відбувся з ініціативи НДІУ. Організаторами круглого столу виступили Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Національний університет імені Тараса Шевченка, Київський університет ім. Б. Грінченка.

Робота під час заходу велася за такими напрямками: 1. Українська революція: історико-цивілізаційний вимір; 2. Політика Української Центральної Ради та урядів УНР: здобутки і втрати; 3. На відстані 100-річчя: уроки 1917-го для України та світу.

Серед доповідачів були: директор НДІУ, кандидат історичних наук Богдан Галайко, завідувач відділу історичних студій НДІУ, доктор історичних наук Павло Гай-Нижник, декан історичного факультету Національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор Іван Патриляк, доктор історичних наук, професор Ярослав Калакура, завідувач кафедри новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук Андрій Пижик, кандидат історичних наук, професор Григорій Савченко, завідувач кафедри історії України Київського

університету ім. Б. Грінченка, доктор історичних наук, професор Оксана Салата, доктор історичних наук Віталій Лозовий, доктор історичних наук Олег Калакура, кандидат історичних наук Михайло Ковальчук.

Головував на круглому столі доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій НДІУ Павло Гай-Нижник.

Розглядався широкий спектр актуальних проблем історії державо- і націєтворення періоду Української революції 1917–1921 рр.

Гостру та змістовну дискусію викликало обговорення проблеми періодизації та хронології Української революції, значення принципу соборності для історії України у період війн і революцій, визначення змісту поняття «революція». Зокрема, висувалися аргументи щодо датування завершення Української революції: 1918 р., 1919 р., 1921 р.

Директор НДІУ Б. Галайко доповів про проблему визнання сучасної Української держави правонаступницею Української Народної Республіки. Зокрема, проаналізував відповідний законопроект, зареєстрований у Верховній Раді України, і закликав експертне співтовариство підключитися до його обговорення.

Доктор історичних наук, професор Ярослав Калакура на продовження попередніх дискурсів про антропологічний поворот в історичній науці закликав долати насаджувані істориками десятиліттями міфи про те, що ніби

революції – це велике благо. Він наголосив на потребі перейти від історії подій до історії людей. «Людський вимір революції орієнтує на аналіз того, що приносять вони людям, як змінюють їх свідомість, ментальність, психологію, поведінку, як впливають на духовне і матеріальне життя, побут, на відносини між людьми. Революції покликані не стільки руйнувати, скільки творити в ім'я людей, адже Людина – найбільша цінність», – переконаний учений.

Професор Національного університету імені Тараса Шевченка Г. Савченко запропонував встановити на будинку в Києві, де формувався у 1917 р. перший українізований полк ім. Б. Хмельницького, пам'ятну дошку. Присутні підтримали цю ідею та ухвалили рішення звернутися до Київської міської державної

адміністрації з пропозицією про увічнення пам'яті про цю подію в історичному місці.

Такі заходи допомагають українському суспільству в умовах інформаційної агресії проти України знаходити науково обґрунтовані відповіді на пекучі питання про важливі періоди нашого минулого та сьогодення, зрештою, краще розуміти самих себе, – вважають організатори.

Круглий стіл «Тризуб – державний символ України: від княжих часів до сьогодення»

До 100-річчя затвердження державного герба УНР (25 лютого 1918 року Мала Рада на пропозицію Генерального Секретаріату ухвалила закон про затвердження тризуба державним символом України) 22 лютого 2018 року в НДІУ відбувся круглий стіл «Тризуб – державний символ України: від княжих часів до сьогодення», організаторами якого виступили Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Український інститут національної пам'яті, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. У заході взяли участь науковці, журналісти, представники

громадськості з міст Києва, Львова, Сімферополя, Запоріжжя та Броварів.

Директор НДІУ Богдан Галайко у вітальному слові відзначив, що, незважаючи на поразку Української революції 1917–1921 рр., у той період був накопичений цінний історичний досвід. Зокрема, затверджені ті державні символи, якими і сьогодні послуговуються сучасне українське суспільство і держава. Одним із них є Державний герб України.

Учасників круглого столу також привітали заступник голови Українського інституту національної пам'яті Володимир Тилішак та заступник декана

історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Тарас Пшеничний.

Про затвердження української державної символіки у 1991–1992 рр. розповів доктор історичних наук, професор, безпосередній учасник подій щодо запровадження державного герба незалежної України, депутат першого скликання Верховної Ради України Арсен Зінченко. Він, зокрема, поділився унікальною інформацією про події в українському парламенті із щоденника безпосереднього учасника подій поч. 1990-х років.

Доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій НДІУ Павло Гай-Нижник розкрив невідомі та маловідомі подробиці утвердження тризуба в офіційній символіці УНР доби Центральної Ради та Української Держави (1917–1918 рр.), розповів про консультації восени 1917 року генерального писаря Павла Христюка з відомим музейником Миколою Біляшівським щодо використання тризуба для завірення документів Генерального Секретаріату, висвітлив перебіг утвердження тризуба державним гербом Української Народної

Республіки в період існування Центральної Ради у 1917–1918 рр. та вироблення державних герба і печатки Української Держави за Гетьманату 1918 р.

Вчений наголосив, що, попри невдачу національно-визвольної боротьби за збереження Української державності на початку ХХ ст. та при наявності різних проектів ескізів великого і малого гербів

суверенної України, саме тризуб (поряд із синьо-жовтим прапором) усталився як основний елемент і знак її державного герба, як ознака історичної спадкоємності держави Україна із давниною Русі, із УНР та Українською Державою, із Карпатською Україною та УПА, як символ самоозначення та державотворчих і соборницьких прагнень українського народу.

Про відображення положень про герб у конституційних проектах часів УНР розповів завідувач кафедри новітньої історії України Національного університету імені Тараса Шевченка Андрій Пижик. За його інформацією, із понад десяти таких документів лише у двох закріплювався статус тризуба.

Кандидат історичних наук, член Комісії державних нагород при Президенті України Микола Чмир зробив доповідь «Тризуб в українській військовій символіці: історичний досвід та сучасні практики», яка була доповнена демонстрацією зображень документів і предметів часів Української революції.

Доктор історичних наук, завідувач кафедри українознавства Запорізького національного університету, співавтор монографії про походження тризуба

Георгій Шаповалов виступив на тему «Символ святотриментівського «хрестаякоря» і Державний герб України».

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії НАН України, куратор виставки «Українське коло: до сторіччя визвольних змагань» Юрій Савчук розповів про наукові суперечки навколо інтерпретацій значення тризуба і відзначив, що, на жаль, і досі є актуальними слова М. Грушевського, що це знак «неясного значення». Він сказав, що назва «тризуб» вперше з'явилася в праці В. Карамзіна «История государства Российского» (1816 р.). Ситуація з вивченням тризуба потребує подальшого розширення кола джерел та міждисциплінарного підходу, – вважає вчений.

Кандидат історичних наук Андрій Іванець на прохання журналіста висвітлює тему розташування кольорів на українському прапорі. За його інформацією, в офіційних документах часів Української революції 1917–1921 рр., починаючи з тимчасового закону УНР «Про державний флот» від 13(26) січня 1918 р., завжди смуга холодного кольору – блакитна або синя – розташовувалася зверху.

Доктор політичних наук Леонід Чупрій наголосив на важливості проведення наукових заходів, присвячених Державному гербу України. На жаль, фахові обговорення, приурочені його історії, відбуваються рідко, а якісна наукова інформація про один із головних державних символів потрібна суспільству.

Колекціонер, меценат і медальєр Дмитро Піркл продемонстрував свої твори високого мистецького рівня з використанням української символіки, створені протягом останніх років.

З метою донесення інформації громадськості організатори круглого столу забезпечили відеозапис виступів. Невдовзі їх можна буде переглянути на сайті НДІУ.

Учасники круглого столу підтримали пропозицію кінорежисера, автора кількох документальних фільмів про Українську революцію Івана Канівця та вирішили звернутися до Київського міського голови В. Кличка із пропозицією підняти військово-морський прапор на головній площі столиці – майдані Незалежності – 29 квітня 2018 року на честь 100-річчя підняття українських прапорів Чорноморським флотом.

Публічна експертна дискусія про синьо-жовтий прапор в історії України ХХ століття

13 березня 2018 р. в м. Києві науковці та громадськість провели публічну експертну дискусію «Від національного до державного: синьо-жовтий прапор в історії України ХХ ст. (до 100-річчя утвердження державної символіки України)». Захід проведено на пошанування 22-річного Героя Небесної сотні Дмитра Чернявського, який, захищаючи

український державний прапор, загинув чотири роки тому в Донецьку, та всіх загиблих під час АТО на сході країни.

Публічну дискусію організували Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Український інститут національної пам'яті, Інститут історії України НАН України, Музей історії міста Києва.

Було обговорено широке коло питань історії виникнення синьо-жовтого українського прапора, перетворення його із національного у державний та питань, пов'язаних із його застосуванням.

Основні доповіді виголосили: кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України Юрій Савчук та доктор історичних наук, завідувач відділу історичних студій НДІУ МОН України Павло Гай-Нижник.

Перший доповідач проаналізував використання синього, блакитного та жовтого кольорів у прапорництві на українських землях у князівські, козацькі часи, у XIX–XX ст. Широко вони застосовувались у Галицько-Волинському князівстві, мали певне розповсюдження на козацьких прапорах Гетьманщини. Зокрема, під час прапорової реформи 1754 р. адміністрація Війська Запорозького регламентувала використання зображення «Герба Нації» (козака з мушкетом) на одній стороні блакитного прапора і зображення полкового або сотенного герба – на іншій. Причому козак на гербі мав стояти на жовтій землі. Але через знищення українських державних утворень російським самодержавством наприкінці XVIII ст. ці традиції були перервані. Національним синьо-жовтий прапор став під час «весни народів» у Європі, коли з 1848 р. його використала у Львові Головна Руська Рада.

Павло Гай-Нижник розкрив питання утвердження синьо-жовтого стяга як державного у XX ст. Під час Української революції 1917 р. почалося масове стихійне використання національного прапора із різним порядком смуг холодного і теплого кольорів. Але законодавство УНР визначило, що на державному

прапорі блакитна смуга має бути згори, а жовта – знизу. Так само ЗУНР у 1918 р. визнала синьо-жовтий прапор державним. Цю традицію продовжили всі інші українські держави та державні утворення у XX ст. – Закарпатська Україна, Українська держава 1941 р. та сучасна Україна. Історик, зокрема, нагадав, що український парламент законом від 28 січня 1992 р. та Конституцією 1996 р. затвердив синьо-жовтий прапор як державний символ.

В обговоренні теми публічної дискусії взяли участь науковці та представники громадськості. Серед виступаючих були: заступник голови Українського інституту національної пам'яті Володимир Тиліщак, доктор історичних наук Віктор Брехуненко, командир добровольчого батальйону «Карпатська Січ» Олег Куцин, журналіст та громадський активіст Георгій Лук'янчук, який піднімав український прапор на мітингах спротиву ДКНС у Москві в 1991 р., завідувач відділу історії України XX ст. Національного музею історії України Олександр Іщук.

У відкритій дискусії взяли участь представники громадськості, які виступають за зміну порядку смуг на Державному прапорі України.

Директор Музею Української революції 1917–1921 рр. Олександр Кучерук розповів про особливості фіксації кольору фото- та відеотехнікою першої чверті XX ст., що призводить до спотворення сприйняття кольорової гами на тогочасних зображеннях. В результаті іноді виникають хибні уявлення і про порядок кольорів на українському прапорі під час Української революції. На підтвердження цієї тези він продемонстрував низку зображень поч. XX ст., зокрема, й прапора Швеції.

У зв'язку з цим декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук Іван Патриляк у виступі, зокрема, закликав дотримуватись законодавства у використанні державних символів і працювати над вирішенням реальних проблем, які стоять перед державою та суспільством.

Доктор політичних наук, професор Національного авіаційного університету Леонід Чупрій розповів про випадки публічного використання українськими патріотами синьо-жовтого стяга в УРСР у 1950–1980-х рр. та репресій проти багатьох із них.

Кандидат історичних наук, координатор «Таврійської гуманітарної платформи» Андрій Іванець доповів про використання українських прапорів у Криму з 1917 р. до сьогодні, зокрема про їх підняття над Чорноморським флотом у 1917–1918 рр. Синьо-жовті прапори почали з'являтися над міськими та обласними радами України навесні 1990 р., а завершився цей процес, поділився спогадами А. Іванець, у 1996 р., коли на вимогу українських активістів його підняли над Верховною Радою АР Крим. Він також розповів про репресії на тимчасово окупованій території Криму проти патріотів, які публічно демонструють українські прапори.

Підсумовуючи дискусію, директор НДІУ МОН України Богдан Галайко закликав в умовах протистояння російській агресії та реформування держави консолідувати суспільство під

державним синьо-жовтим прапором, під яким сьогодні захищають Батьківщину українські воїни на сході України. Повага до державних символів, об'єднання зусиль суспільства та держави для перетворення України на потужну розвинену країну – це вимога часу, – вважає він.

Після дискусії куратор виставки «Українське коло: до сторіччя визвольних змагань (1917–1921 рр.)» в Музеї історії міста Києва Ю. Савчук провів екскурсію виставкою. В її експозиції представлені унікальні експонати з музеїв чотирьох країн. Серед раритетів є й сторічні блакитно-жовті прапори українських військових частин.

Андрій ІВАНЕЦЬ

orcid.org/0000-0001-7167-8183

кандидат історичних наук,
науковий співробітник
відділу історичних студій НДІУ

Сергій ГУБСЬКИЙ

orcid.org/0000-0003-0203-651X

науковий співробітник
відділу історичних студій НДІУ